

- سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
یادداشت
یادداشت
نمایه
منظومه‌های تاریخی فارسی -- قرن ۸ ق.
Historical poems, Persian -- 14th century*
شعر تاریخی -- قرن ۸ ق.
Historical poetry -- 14th century
شعر فارسی -- قرن ۸ ق.
Persian poetry -- 14th century
ایران -- تاریخ -- مغول و ایلخانان، ۶۱۶-۷۵۶ ق. -- شعر
Iran -- History -- Mongols and Khanids, 1219-1355 -- Poetry
گوهری کاخکی، مهشید، ۱۳۵۷-، مصحح
راشکی علی‌آباد، جواد، ۱۳۶۴-، مصحح
عباسی، جواد، ۱۳۴۶ بهمین -، ناظر
۹۱۳۹۷ش/PIR۵۳۳۷
۸فا/۳۲
۵۳۴۸۰۸۶
- احمد تبریزی، قرن ۸ ق.
شه‌نشاہ نامہ: تاریخ منظوم مغولان و ایلخانان از قرن هشتم ہجری / مؤلف احمد تبریزی؛
بہ کوشش مہشید گوہری کاخکی، جواد راشکی علی‌آباد؛ زیر نظر جواد عباسی.
تہران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری انتشارات سخن، ۱۳۹۷.
۱۰۶۷ ص.
مجموعہ انتشارات ادبی و تاریخی موقوفات دکتر محمود افشار یزدی؛ ۲۱۳.
گنجینہ قلمرو زبان و ادبیات فارسی دری؛ ۶۱.
۹۷۸-۶۰۰-۵۹۴۲-۸۷-۳

شهنشاه نامه

تاریخ منظوم مغولان و ایلخانان از قرن هشتم هجری

احمد تبریزی

به کوشش

مهشید گوهری کاخکی

جواد راشکی علی آباد

زیر نظر

دکتر جواد عباسی

مجموعه انتشارات
ادبی و تاریخی
موقوفات دکتر محمود افشار

[۶۱]

گنجینه زبان و ادبیات فارسی دری

هیأت‌گزینش کتاب و جوایز

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - دکتر زاله آموزگار - دکتر جلال خالقی مطلق
دکتر حسن انوری - دکتر فتح‌الله مجتبیایی - دکتر محمود امیدسالار - کاوه بیات
دکتر محمد افشین‌وفایی (مدیر انتشارات)

درگذشتگان

ایرج افشار - دکتر سید جعفر شهیدی - دکتر جواد شیخ‌الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی

شه‌ن‌شاه‌نامه

تاریخ منظوم مغولان و ایلخانان از قرن هشتم هجری

احمد تبریزی

به کوشش مهشید گوهری کاخکی، جواد راشکی علی‌آباد
زیرنظر دکتر جواد عباسی

گرافیس‌ت، طراح و مجری جلد کاوه حسن بیگلو

زینب نورپور جویباری صفحه‌آرا

کوثر لیتوگرافی

آزاده چاپ متن

حقیقت صحافی

۱۱۰۰ نسخه تیراژ

پاییز ۱۳۹۷ چاپ اول

ناشر

انتشارات دکتر محمود افشار

خیابان ولی‌عصر، بالاتر از چهارراه پارک‌وی، خیابان عارف‌نسب

تلفن: ۲۲۷۱۳۹۳۶ دورنما: ۲۲۷۱۳۹۳۶

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۵-۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان‌ها

۵-۶۶۹۵۳۸۰۴

شورای تولیت

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش)
وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی) - رئیس دانشگاه تهران (یا معاونان اول هر یک از این پنج مقام) (طبق ماده ۲ و قفنامه)

متولیان منصوص

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی (جانشین: دکتر محمد اسلامی - بازرس)
سید محمود دعایی - دکتر علی محمد میر (جانشین: دکتر احمد میر)
ساسان دکتر افشار - آرش افشار (بازرس)

موسسه فرهنگی هنری دکتر محمود افشار

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس هیأت مدیره) - دکتر محمد افشین وفایی (مدیر عامل) - آرش افشار (بازرس)

درگذشتگان

دکتر مهدی آذر - حبیب الله آموزگار - دکتر جمشید آموزگار - کریم اصفهانیان
ایرج افشار، سرپرست عالی و بازرس (منصوب واقف، از ۱۳۶۳-۱۳۸۹) - مهر بانو دکتر افشار
مهندس نادر افشار - بهروز افشار یزدی - دکتر سید جعفر شهیدی، رئیس هیأت مدیره (از ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۳)
دکتر جواد شیخ الاسلامی - اللهیار صالح - دکتر منوچهر مرتضوی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی - دکتر محمد علی هدایتی

یادداشت واقف

اول

طبق ماده ۲۳ و قفنامه اول مورخ یازدهم دی ماه ۱۳۳۷ ه. ش. درآمد باید صرف ترجمه و تألیف و چاپ کتب و رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آینده در صورت احتیاج و احتمالاً دادن جوایز به نویسندگان به شرح دستور این و قفنامه گردد.

دوم

هدف اساسی این بنیاد ملی طبق ماده ۲۵ و قفنامه تعمیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران می باشد. بنابر این کتبی که با بودجه این موقوفات منتشر می شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی مدارس عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.

سوم

طبق ماده ۲۶ مقداری از کتب و رسالات چاپ شده با بودجه این موقوفات باید به طور هدیه و به نام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه ها و قرائتخانه های عمومی ایران و خارج و بعضی از دانشمندان ایران و مستشرقین خارجی فرستاده شود.

چهارم

چون نظر بازگانی در انتشارات این موقوفات نیست و تا حدی تحمل زیان هم جایز است طبق ماده ۲۷ و قفنامه هیچ کتاب و رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و همچنین مبلغی زائد از بهای تمام شده با افزایش صدی ده تا بیست و پنج قیمت گذاری شود... این افزایش ۲۵ درصد به واسطه حداقل حق الزحمه فروشندگان و هزینه ای است که برای پست و غیره تحمیل می شود. از کتابفروشان تقاضا داریم که در این امر خیر ملی که ابداً جنبه تجارتي ندارد با ما یاری و تشریک مساعی بنمایند.

پنجم

بر اساس موافقت نامه دوم (مورخ ۱۳۵۲/۴/۱۲) که میان واقف و دانشگاه طهران به امضاء رسیده، قسمت‌های مهمی از رقبات، مانند جایگاه سازمان لغت نامه دهخدا و محل مؤسسه باستان‌شناسی به طور رایگان به دانشگاه طهران واگذار شده و رقبات دیگری هم با درآمد آنها طبق ماده دوم برای اجرای مفاد وقفنامه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و نشر کتب تاریخی و لغوی راجع به ایران (به استثنای کتب درسی) می باشد در اختیار دانشگاه طهران قرار می گیرد که وصول نموده و به نام این موقوفات اعطا و نشر گردد.

ششم

چون طبق ماده ۳ موافقت نامه نامبرده مقرر شده است که از طرف ریاست دانشگاه یک نفر از متولیان این موقوفات که از طرف واقف به عضویت کمیته انتشارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی اداره امور جوایز و نشر کتاب انتخاب شود ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از متولیان شورای تولیت است و از طرف واقف نیز به عضویت کمیته نامبرده معین شده به سمت سرپرست انتخاب و برقرار نمودند.

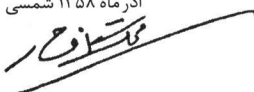
هفتم

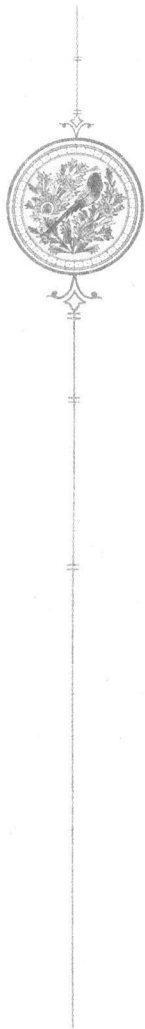
چون نگارنده این سطور به واسطه کبر سن (۸۶ سال شمسی) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی این کارها پردازم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تألیف و ترجمه و خرید کتب و غیره به فرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. در این چند سال اخیر هم که ده جلد از تألیفات خودم از طرف موقوفات به طبع رسیده با کوشش و سرپرستی وی بوده است. کسانی که مایل به همکاری در تألیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند می توانند به او مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تألیف و ترجمه با هدف های این بنیاد، یعنی ترقی ملت و کشور و تعمیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک و زبان رسمی و ملی همه ایرانیان است می باشد.

هشتم

این یادداشت کلی برای چاپ در آغاز هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشاربیزی
آذرماه ۱۳۵۸ شمسی

◆ فهرست مطالب ◆

۲۳ سرآغاز	
۲۷ پیشگفتار	
۳۱ مقدمه	
۳۲ (۱) معرفی منظومه	
۳۷ (۲) مشخصات نسخه خطی	
۴۴ (۳) سراینده شهنشاہنامه	
۴۷ (۴) برخی از ویژگی‌های زبانی و کلامی شهنشاہنامه	
۴۷ (۱-۴) سره‌نویسی	
۴۷ (۱-۱-۴) پرهیز از واژگان عربی	
۴۹ (۲-۱-۴) بسامد اندک واژه‌های عربی در شهنشاہنامه	
۵۱ (۳-۱-۴) بسامد اندک واژه‌های مغولی و ترکی	
۵۲ (۴-۱-۴) مقایسه فارسی‌گرایی احمد تبریزی با فردوسی	
۵۳ (۵-۱-۴) انگیزه‌های احمد تبریزی در سره‌گویی	
۵۴ (۶-۱-۴) جایگاه شهنشاہنامه احمد تبریزی در تاریخ سره‌نویسی فارسی	
۵۴ (۲-۴) واژه‌های خاص و پر بسامد	
۵۶ (۳-۴) کاربردهای کهن	
۵۷ (۴-۴) گفتار عامیانه	
۵۷ (۵-۴) ضعف تألیف و تعقید	
۵۹ (۵) موسیقی در منظومه شهنشاہنامه	

- ۵۹ (۱-۵) قافیه
- ۶۲ (۲-۵) وزن
- ۶۵ (۶) آرایه‌های ادبی زبان
- ۶۷ (۷) کاربرد صور خیال در شهنشاهنامه
- ۶۷ (۱-۷) تشبیه
- ۶۹ (۲-۷) استعاره
- ۷۱ (۳-۷) تشخیص
- ۷۱ (۴-۷) کنایه
- ۷۲ (۵-۷) تمثیل
- ۷۳ (۶-۷) اغراق و مبالغه
- ۷۴ (۷-۷) کاربرد اسطوره در تصویرآفرینی
- ۷۶ (۸-۷) موجودات افسانه‌ای و اسطوره‌ای
- ۷۸ (۹-۷) کاربرد رنگ در تصاویر
- ۸۲ (۱۰-۷) تصویرسازی به کمک نجوم و ستارگان
- ۸۳ (۸) مقایسه شهنشاهنامه با شاهنامه فردوسی
- ۸۴ (۱-۸) ویژگی‌های زبانی مشترک
- ۸۴ (۱-۱-۸) واژگان و ترکیبات مشترک
- ۸۵ (۲-۱-۸) تضمین عبارات و ابیات شاهنامه
- ۸۶ (۲-۸) شخصیت‌ها و داستان‌های شاهنامه فردوسی
- ۹۱ (۳-۸) تصویرآفرینی در شاهنامه و شهنشاهنامه
- ۹۱ (۱-۳-۸) مظاهر طبیعت در تصویرسازی
- ۹۱ الف) خورشید و ماه
- ۹۳ ب) درختان و گل‌ها
- ۹۷ ج) کوه
- ۹۸ د) ابر و باران و دریا
- ۱۰۰ ه) باور ماهی و گاو زمین

فهرست مطالب ۱۳

- ۸-۳-۲) مایه‌های مذهبی در تصاویر ۱۰۰
- ۸-۴) درونمایه‌های مشترک شاهنامه و شهنشاهنامه ۱۰۲
- ۸-۴-۱) حکمیات و پند و اندرز ۱۰۳
- ۸-۴-۲) تقدیرگرایی ۱۰۵
- ۹) ویژگی‌های تاریخی اثر ۱۰۷
- ۹-۱) میزان واقع‌نمایی ۱۰۷
- ۹-۲) چگونگی مدح خاندان مغول و ایلخانی ۱۱۰
- ۹-۳) اهمیت تاریخی منظومه ۱۱۱
- ۱۰) رسم‌الخط و شیوه‌کتابت نسخه ۱۱۳
- ۱۱) روش تصحیح نسخه ۱۱۶
- ۱۲) رسم‌الخط کتاب ۱۲۴

شهنشاهنامه ۱۳۷

- [در ستایش جهان‌آفرین] ۱۳۹
- نعت سیدالمرسلین علیه الصلوة و السلام ۱۴۰
- در صفت چهار یار یگانه رضی‌الله‌عنهم ۱۴۰
- در تسمیه به شاهنشاهنامه به نام شاهنشاه اعظم ابوسعید طاب‌ثراه ۱۴۲
- داستان یافتن نوح علیه‌السلام ۱۴۳
- نشاندن غلامی به پادشاهی بر جای آی ۱۴۷
- داستان قیان و تکوز ۱۴۸
- بیرون آمدن مغول از کوه و گرفتن پادشاهی ۱۵۰
- داستان آلان‌قوا ۱۵۱
- اندر زادن فرزندان آلان‌قوا از مادر ۱۵۲
- گرفتار شدن همتای خان به دست لشکر التان ۱۵۴
- نشستن قوتله بر پادشاهی ۱۵۵
- داستان یسوگابادر ۱۵۸

- ۱۶۳ رزم کردن یسوگا با تموجین تاتاری
- ۱۶۳ اندر زادن تموجین از مادر و چگونگی آن.
- ۱۷۰ داستان تموجین و خاتون او.
- ۱۷۴ داستان جاموقه ساچان
- ۱۷۵ نصیحت کردن تموجین یاران خود را.
- ۱۷۹ مشورت کردن تموجین با یاران در باب ملک.
- ۱۸۰ جنگ کردن تموجین با لشکر خطای.
- ۱۸۷ آمدن چلوخان [و] جبه پیش تموجین.
- ۱۸۹ آوردن سنگون، اونگ خان [را] پیش تموجین.
- ۱۹۲ رزم کردن تموجین با قوم یورکین.
- ۱۹۳ داستان توقتای پادشاه مرگیت
- ۱۹۸ داستان بویروق خان و کوکسو
- ۲۰۱ هزیمت گرفتن اونگ خان و جاموقه از تموجین.
- ۲۰۸ سرکشی کردن جاموقه از تموجین و طلب کردن پادشاهی
- ۲۱۲ رزم کردن تموجین با جاموقه و چگونگی آن
- ۲۱۳ رزم کردن تموجین با ایلچی و چغان تاتاری
- ۲۱۵ رزم کردن تموجین با بویروق خان
- ۲۱۹ داستان سنگون بن اونگ خان
- ۲۲۳ تربیت کردن سنگون اونگ خان را
- ۲۲۶ رزم کردن اونگ خان با تموجین و گریختن اونگ خان
- ۲۳۲ جنگ کردن جوچی قسار بر اونگ خان و نامه نبشتن.
- ۲۴۰ شکار کردن تموجین با لشکر
- ۲۴۰ سخن گفتن امرا با تموجین
- ۲۴۱ گردانیدن نام تموجین چو چنگیزخان
- ۲۵۳ داستان کوشلک و خوارزمشاه با چنگیزخان
- ۲۶۱ سخن کردن چنگیزخان با بازرگانان خوارزمشاه.

۲۶۴ ستایش کردن چنگیزخان و جواب شنیدن از سروش
۲۷۱ درآمدن چنگیزخان به ایران زمین با لشکر
۲۷۵ فرستادن چنگیزخان پسران خود به جهانگیری و چگونگی آن
۲۸۰ وعظ گفتن چنگیزخان بر مسجد بخارا
۲۸۱ رفتن چنگیزخان به شهر سمرقند
۲۸۴ آمدن شیخ المشایخ به پیش چنگیزخان
۲۸۶ فرستادن چنگیزخان جبه اندر عقب خوارزمشاه
۲۹۱ سخن گفتن خماری با اهل خوارزم و کشیدن لشکر و قتل کردن دشمن
۲۹۶ هزیمت گرفتن خوارزمشاه از چنگیزخان و تولی
۳۰۲ سخن گفتن سلطان جلالالدین با یاران خویش
۳۰۹ اندرز کردن سلطان با یاران و جنگ کردن با جبه در غزنین
۳۱۱ نیکویی گفتن سلطان خوارزمشاه پیش چنگیزخان
۳۱۴ گریختن سلطان خوارزمشاه از چنگیزخان و گذشتن در آب
۳۱۵ سرکشی کردن تنقوت شاه از چنگیزخان
۳۱۸ بخش کردن چنگیزخان جهان بر پسران خود
۳۲۰ هزیمت گرفتن سلطان جلالالدین از بلا و رفتن به هندوستان
۳۴۱ نشستن اوگاتای به پادشاهی
۳۴۷ عرض کردن قاآن لشکر خود را و کشیدن به تنقت
۳۵۱ داستان تولی خان و صفت پادشاهی او
۳۶۱ نامه نبشتن تولی به قاآن و فرصت یافتن بر دشمن
۳۶۵ دیدن قاآن تولی خان [را]
۳۷۱ دارو خوردن تولی خان و چگونگی آن
۳۷۴ داستان سلطان جلالالدین خوارزمشاه و چگونگی آن
۳۸۸ پذیره شدن اتابک سلغرشاه سلطان جلالالدین را
۳۹۳ پیغام فرستادن سلطان جلالالدین پیش خلیفه ناصردین
۴۰۹ آمدن سلطان جلالالدین به اسپاهان و جنگ کردن با مغل

- ۴۱۸ جنگ کردن سلاطین با سلطان جلال الدین خوارزمشاه.
- ۴۳۱ داستان قآن و عدل کردن
- ۴۴۳ وفات کردن چغتای
- ۴۴۹ نشستن گیوک خان به پادشاهی
- ۴۵۴ به پادشاهی نشستن مونگا قآن
- ۴۵۷ جلوس مونگا قآن و چگونگی آن
- ۴۶۱ طلب کردن شیرمون پادشاهی را بی حرب
- ۴۶۹ فرستادن قآن هولگون به جانب ایران
- ۴۷۸ پیغام فرستادن هولگون به پیش خورشاه.
- ۴۸۳ مشورت کردن هولگون با گردان لشکر
- ۴۸۶ آمدن خورشاه پیش هولگون خان.
- ۴۹۰ آمدن هولگو خان به همدان و چگونگی آن.
- ۴۹۲ اندیشه کردن هولگو جهت بغداد
- ۴۹۴ در صفت سلیمان و معتصم
- ۵۰۲ کشته شدن قشتمور در جنگ بر دست مغول.
- ۵۰۳ گفتار اندر هزیمت افتادن لشکر در چاه
- ۵۱۸ دختر دادن شاه، صالح را
- ۵۲۲ رای زدن شاه با مرزرا برمین [؟] بکن [؟] نگیاس.
- ۵۲۴ آغاز داستان [طلب کردن اریغ بوکا پادشاهی را].
- ۵۲۷ گرد کردن سپاه را
- ۵۲۸ آغاز داستان [فرستادن اریغ بوکا، الغو را].
- ۵۳۰ رزم کردن الغو.
- ۵۳۶ در رای زدن شاه مصر
- ۵۴۰ در گفتن پند با یشموت و راندن به مصر
- ۵۴۲ در رزم و کشته شدن از هر دو طرف.
- ۵۴۴ در عذاب کردن هولگو [کامل را] و پوست اندام بریدن و به دهان نهادن.

- در گشادن مردین دز ۵۴۵
- سرکشی کردن صالح از هولاًگوخان ۵۴۹
- پرداختن از کار صالح ۵۵۴
- [رزم کردن هولاًگو با برکه] ۵۵۵
- در مذمت دنیا [مرگ هولاًگوخان] ۵۶۰
- [نشستن اباقا به پادشاهی] ۵۶۱
- [فرستادن برکه، نوقا را به جنگ اباقا] ۵۶۳
- داستان [براق و قایدو] ۵۶۶
- [نامه نبشتن براق به تگودار و فرستادن مسعودبگ نزد اباقا] ۵۷۰
- [فرستادن قبچاق به یاری براق] ۵۷۴
- گذشتن براق از آب و آمدن به خراسان ۵۷۸
- داستان [سرکشی کردن تگودار اغول از اباقا] ۵۷۹
- [سرکشی براق و پیام فرستادن به پیش تبشین اوغل] ۵۸۲
- آمدن به جانب باخرز ۵۸۶
- داستان [مشورت کردن براق با یاران خود] ۵۹۱
- [رفتن براق به جنگ اباقا] ۵۹۸
- در تاب رفتن براق در خیلگاه ۶۰۶
- در بخشش [و آمدن فرستاده قآن پیش اباقا] ۶۰۸
- در داد و دهش ۶۰۹
- بیمار شدن یشموت ۶۱۰
- آمدن الحربه [؟] پیش شاه مصر ۶۱۱
- در رسیدن سپاه [اباقا به ممالک روم] ۶۱۴
- [سعایت و دشمنی مجدالملک با خواجه شمس الدین و برادرش] ۶۱۹
- داستان [ارغون خان و خاتون او و مولود غازان] ۶۲۲
- در مولود اولجایتو ۶۲۳
- [آمدن اقبک پیش اباقاخان و کشیدن لشکر به بخارا] ۶۲۴

- ۶۲۹ [زلزلہ در شہر تبریز]
- در خبر و گفتن حکایت [رفتن اباقا بہ جانب شام و رزم کردن منگوتیمور با
 ۶۳۰ [مصریان]
- ۶۳۲ [وفات کردن اباقا]
- ۶۳۵ در بزم شاہی و آراستن
- ۶۳۹ ستایش جہان آفرین [و گردانیدن نام تگودار بہ احمد]
- ۶۴۱ [رفتن ارغون بہ بغداد و بازگشتن بہ خراسان]
- ۶۴۴ [کشتن شاہزادہ قونقورتای]
- ۶۴۷ راست کردن آوردگاہ
- ۶۵۱ [آمدن ارغون پیش احمد]
- ۶۵۳ اجازہ کردن [بوقا از احمد]
- ۶۵۴ در منع کردن [شکستن] سوگند
- ۶۵۶ تاخت کردن بہ سر ارغون
- ۶۵۹ [گرفتار شدن احمد]
- ۶۶۲ آغاز داستان [نشستن ارغون بہ پادشاہی]
- ۶۶۳ [گریختن خواجہ شمس الدین بہ سپاہان و باز آمدن پیش ارغون خان]
- ۶۶۶ [آمدن فرستادگان قآن و جلوس ارغون بار دوم]
- ۶۶۷ [داستان سعدولہ]
- ۶۷۰ از راہ بہ در رفتن ارغون بہ دست طغاچار و طوغان و سرکشی کردن بوقا از ارغون
- ۶۷۴ در نصیحت گوید
- ۶۷۴ [پایان کار جوشکاب]
- ۶۷۵ در مذمت جہان [و سرکشی نوروز از غازان]
- ۶۷۸ در بریدن راہ دراز [و رزم کردن لشکر غازان و نوروز]
- ۶۸۲ داستان [رزم کردن سپاہ ارغون با یاغیان دریند]
- ۶۸۴ [چلہ نشستن و دارو خوردن ارغون خان]
- ۶۸۶ داستان [وفات کردن ارغون]

۶۸۷	داستان [اختلاف امرادر جانشینی ارغون]
۶۸۸	داستان [نشستن گیخاتو به پادشاهی].
۶۹۲	داستان [رایج کردن چاو].
۶۹۷	[سرکشی کردن بایدو از گیخاتو].
۶۹۸	داستان [پایان کار گیخاتو].
۷۰۰	داستان [جنگ بایدو و غازان].
۷۰۵	زمین بوس کردن [و اسلام آوردن غازان].
۷۰۸	رفتن غازان از تبریز به سوی قراباغ.
۷۱۱	[پایان کار امیر نوروژ].
۷۱۵	[داستان قتلغ شه و صدرالدین].
۷۱۸	[سرکشی کردن سولامیش در روم].
۷۱۹	رفتن [شامیان] از مردین به جانب حلب [و رزم کردن با لشکر غازان].
۷۲۲	کمین کردن عیسی [و شکست شامیان].
۷۲۵	[رفتن غازان به اوجان].
۷۲۶	[جنگ کردن قتلغ شاه و لشکر مصر].
۷۲۹	رفتن حسین و خواجه علیشاه به پیش اولجایتو.
۷۳۲	[اندر زادن ابوسعید و بنا نهادن شهر سلطانیه].
۷۳۴	[درآمدن اولجایتو به گیلان با لشکر].
۷۳۶	[وفات بایزید و بسطام].
۷۳۹	رسیدن اولجایتو به سلطانیه.
۷۴۱	نصیحت کردن اولجایتو سلطان بزرگان را.
۷۴۲	[وفات اولجایتو].
۷۴۶	داستان [آمدن بزرگان به پیشباز ابوسعید].
۷۴۸	آغاز داستان [نشستن ابوسعید به پادشاهی].
۷۵۲	داستان [نصیحت کردن چوپان، دمشق را].
۷۵۵	خبر دادن عیسی به ازبک در رفتن اولجایتو.

- نبرد [چوپان و] خواجه علیشاه با ازبک ۷۵۶
- [داستان دشمنی قرمشی با امیر چوپان] ۷۵۷
- رفتن چوپان به سوی آلاتاغ ۷۶۰
- داستان [جنگ کردن امیر چوپان با لشکر قرمشی] ۷۶۲
- صفت [نامه نبشتن قرمشی به ایرنجین و سلطان ابوسعید] ۷۶۶
- صفت [رفتن خواجه علیشاه و چوپان پیش سلطان ابوسعید] ۷۷۰
- صفت [جنگ کردن سلطان ابوسعید با قرمشی و ایرنجین] ۷۷۳
- [داستان سرکشی کردن تیمورتاش از ابوسعید] ۷۷۹
- آمدن [سلطان ابوسعید] به بغداد ۷۸۷
- [داستان دمشق] ۷۸۸
- صفت [عشق دمشق به قتقتی] ۷۹۳
- [آمدن بغداد خاتون به سلطانیه] ۷۹۶
- صفت [سرکشی کردن دمشق و پایان کار او] ۷۹۶
- [جنگ کردن سلطان ابوسعید با دمشق] ۸۰۱
- [هزیمت و کشته شدن دمشق] ۸۰۷
- در آمرزش ۸۱۱
- [رفتن امیر چوپان به سمنان و فرستادن علاءالدوله پیش سلطان ابوسعید] ۸۱۲
- صفت [بیماری و وفات سلطان ابوسعید] ۸۱۷
- صفت [نشستن ارپه به پادشاهی] ۸۲۱
- داستان [سرکشی کردن علی پادشاه از ارپه] ۸۲۲
- صفت [موسی خان] ۸۲۴
- داستان [آمدن ازبک به ایران زمین با لشکر] ۸۲۵
- [پایان کار محمودشاه اینجو] ۸۲۶
- صفت [جنگ کردن سپاه علی پادشاه و ارپه] ۸۲۸
- صفت سلطانشاه ۸۳۲
- [هزیمت گرفتن خواجه غیاث الدین محمد] ۸۳۵

۸۳۸	صفت [پایان کار اریه].
۸۴۰	داستان [پادشاهی موسی].
۸۴۵	صفت [پادشاهی محمد].
۸۴۸	داستان [جنگ کردن لشکر شیخ حسن با علی پادشاه].
۸۵۰	صفت [جنگاوری علی پادشاه و گرفتار شدن او].
۸۵۲	صفت [کشته شدن علی پادشاه].
۸۵۸	صفت [نامه نبشتن امیر اکرنج به شیخ علی].
۸۵۹	صفت [جنگ با تغانک].
۸۶۱	داستان [آمدن شیخ علی و شاهزاده طغایتمور به سلطانیه].
۸۶۲	داستان [جنگ کردن شیخ حسن با اویراتیان و خراسانیان].
۸۶۴	صفت [سه پادشاه].

تعلیقات ۸۷۷

نمایه ۱۰۰۹

اعلام اشخاص ۱۰۱۱

اعلام اماکن جغرافیایی ۱۰۴۱

اعلام قبایل و خاندانها ۱۰۵۱

سایر اعلام ۱۰۵۵

منابع ۱۰۵۷

سرآغاز

به نام خداوند جان‌آفرین نگارنده آسمان و زمین

ادبیات فارسی و تاریخ را می‌توان مرتبط‌ترین حوزه‌ها در عرصه فرهنگ ایرانی و رشته‌های دانشگاهی برآمده از آن دانست. مهم‌ترین بخش منابع بررسی تاریخ ایران همزمان متون شاخص ادب فارسی هستند؛ از یک سو تاریخ ایران به واسطه و در قالب زبان فارسی و متون ادبی آن به ثبت رسیده و به همین جهت مورخان جز با آگاهی کافی در زمینه زبان و ادب فارسی و تحولات آن به درک درستی از تاریخ ایران نمی‌رسند و از سوی دیگر تحولات تاریخ ایران از جمله تحولات سیاسی و فرهنگی آن بر سرنوشت زبان و ادبیات فارسی اثرگذار بوده است و بنابراین اهالی زبان و ادبیات فارسی راگزیزی از شناخت دقیق تحولات تاریخ ایران نیست. بی‌جهت نیست که بسیاری از مورخان نامدار ایرانی از ابوالفضل بیهقی و عطاملک جوینی گرفته تا عباس اقبال آشتیانی و عبدالحسین زرین‌کوب کسانی هستند که مطالعات و تجربیات ایشان در میانه این دو یعنی تاریخ و ادبیات قرار داشته‌است و در هر دو دستی داشته‌اند. شعر فارسی هم از این قاعده به دور نبوده است: یعنی هم شعر فارسی همواره وجوهی از تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران را بازتاب داده است و هم خود از تحولات تاریخ ایران اثر پذیرفته است.

وقتی سخن از به نظم کشیدن تاریخ به میان می‌آید، این پیوند در عمل به ادغام تاریخ و ادبیات می‌انجامد. از این جاست که اهل زبان و ادب فارسی و تاریخ‌نگاران نیز به نقطه وصل گریزناپذیری می‌رسند و به همین جهت همکاری و همراهی

ایشان لازم، بلکه واجب می‌شود. چنانکه سرگذشت شاهنامه فردوسی به عنوان شاخص جلوه یافتن تاریخ و حماسه در قالب زبان فارسی و مطالعات مرتبط با آن تبدیل به گرانگاہ پیوند تاریخ ایران با زبان و ادب فارسی شده است. ایرانیان که همواره در طول تاریخ در آزمون و به کار بردن ابزارهای گوناگون برای ثبت رخدادهای تاریخی تجربه و خلاقیت به خرج داده‌اند، به تجربه دریافتند که بیان حماسی و شاعرانه نیز از قابلیت‌های گوناگون و مؤثری در این زمینه برخوردار است: هم واسطه‌ای شایسته برای انتقال تجربه زیسته بشری و به‌خصوص نوع ایرانی آن، یعنی همان تاریخ به جامعه است؛ هم می‌تواند جلب توجه صاحبان قدرت و مقام را به همراه داشته باشد که دوست داشتند تاریخ خود و پیشینیان به زیور نظم نیز آراسته شود؛ بالاخره آنکه ویژگی‌ها و قابلیت‌های شعر چون ایما و اشاره، کنایه و استعاره نیز به کار بیان برخی واقعیت‌ها که در زبان نثر مجال بروز نمی‌یافت، می‌آمد.

دوره حکومت ایلخانان مغول در ایران در زمینه تاریخ‌نویسی و حماسه‌سرایی دوره‌ای ممتاز به شمار می‌آید. طرفه آنکه بیشترین و نفیس‌ترین نسخه‌های شاهنامه فردوسی نیز در این دوران و پس از آن پدید آمدند. آن‌طور که زنده‌یاد منوچهر مرتضوی در کتاب ارزشمند *مسائل عصر ایلخانان* نشان داده است، پایه‌پای رستاخیز شاهنامه فردوسی، تقلید از آن و سرایش شاهنامه‌های جدید نیز رواج یافت و در آنچه می‌توان آن را «نهضت شاهنامه‌سرایی» خواند و دست‌کم تا عصر حکومت تیموریان نیز ادامه یافت، چند تاریخ منظوم سروده شد. *همایون‌نامه* زجاجی، *ظفرنامه* حمدالله مستوفی و *غازان‌نامه* اژدری تنها نمونه‌های چاپ شده این تاریخ سروده‌ها هستند. یکی از این تاریخ سروده‌ها هم *شهنشاه‌نامه* احمد تبریزی یعنی اثر پیش رو است. از آنجا که در مقدمه در باب ویژگی‌ها و محتوای اثر به تفصیل سخن گفته شده است، در این سطور بنای پرداختن به آن نیست.

آنچه برای نگارنده این سطور در همراهی با روند چند ساله آماده‌سازی و تصحیح *شهنشاه‌نامه* جلب توجه کرد، تجربه مفید و سازنده همکاری بین‌رشته‌ای میان دانشوران دو عرصه زبان و ادبیات فارسی و تاریخ است که امید است باوجود

دشواری‌هایی چون تک‌نسخه بودن و گاه ناخوانا بودن برخی واژگان، متنی قابل قبول را پیش روی خوانندگان قرار داده باشد. جدا از دو دانشجوی پرتلاش دکتری زبان و ادبیات فارسی و تاریخ یعنی خانم گوهری و آقای راشکی، بدون تردید یاری‌ها و راهنمایی‌های جمعی از دانشی‌مردان دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد به درجات مختلف نیز در به سرانجام رسیدن این کار نقش‌آفرین بوده است. از این جهت سپاسگزاری از آقایان دکتر محمود فتوحی، دکتر محمدتقی ایمانپور، دکتر محمدجعفر یاحقی، دکتر سلمان ساکت و دکتر محمدجواد مهدوی لازم، بلکه واجب است. بدیهی است که اشکالات احتمالی موجود در کار تنها متوجه مصححان می‌باشد که امید است با دریافت نظرات اهل نظر از آنها آگاه شوند.

جواد عباسی

دانشگاه فردوسی مشهد

فروردین‌ماه ۱۳۹۷

پیشگفتار

در دوره مغول و ایلخانی، تاریخ‌نگاری مورد توجه و حمایت ایلخانان مغول قرار گرفت و رونق بسیاری یافت و آثار تاریخی مهم و ارزشمندی در این دوران نگاشته شد. به دنبال این نهضت، شاهنامه‌سرایی تاریخی نیز رواج چشمگیری پیدا کرد و تاریخ‌های منظوم بسیاری سروده شد. از آنجایی که در این‌گونه منظومه‌ها، وقایع و رویدادهای تاریخی به نظم کشیده می‌شود، این آثار علاوه بر ارزش ادبی، از جنبه بازسازی گذشته تاریخی نیز منبعی درخور توجه محسوب می‌شود.

حماسه تاریخی *شهنشاه‌نامه* که احمد تبریزی آن را در سال ۷۳۸ ه. ق. در دربار سلطان ابوسعید بهادرخان سروده‌است، یکی از این شاهنامه‌های تاریخی است. تنها نسخه موجود از این منظومه در کتابخانه ملی بریتانیا نگهداری می‌شود. لوح فشرده این اثر که از نسخه شماره Or. 2780 کتابخانه موزه بریتانیا - که پیشتر نسخه در آنجا نگهداری می‌شد - تهیه شده بود، در سال ۱۳۸۸ با پیگیری‌های دکتر محمدتقی ایمانپور، استاد گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد در اختیار مصححان قرار گرفت. پس از استنساخ اولیه دستنویس، در سال ۱۳۹۰ کار تصحیح اثر به‌طور جدی آغاز گردید و متن استنساخ شده با نسخه اصلی مقابله شد تا ابهامات آن رفع و اصلاح شود.

یکی از مشکلات اصلی این تصحیح، تک‌نسخه بودن اثر بود. به همین دلیل کشف و دریافت برخی از ابهامات و خط‌خوردگی‌ها، ناخوانایی‌ها، افتادگی‌ها، کلمات بی‌نقطه یا تحریف‌شده، جای مناسب و دقیق برخی از ابیات و عنوان‌ها

دشوار بود و دقت و بررسی بسیاری را می‌طلبد. به همین جهت متن بارها با دست‌نویس مقابله شد تا ابهامات و اشکالات مورد نظر رفع شود. در اواخر کار با آگاهی از اینکه نسخه اصلی با کیفیت بالا، به صورت آنلاین در سایت کتابخانه بریتانیا قرار گرفته است، بار دیگر کل متن با نسخه آنلاین مقابله شد تا حتی المقدور بدخوانی‌ها و ایرادات متن برطرف شود.

علاوه بر این، مشخص نبودن ضبط دقیق برخی از اعلام اشخاص و اماکن در چنین متن تاریخی منظوم و حجیمی بر دشواری‌های کار می‌افزود و در بسیاری از موارد، دانستن صورت صحیح بیت مستلزم فهم دقیق رویدادها و حوادث داستان از نظر تاریخی بود. بنابراین در دور نهایی، تمام متن با آثار تاریخی مرتبط با هر بخش، از جمله جامع‌التواریخ رشیدی، تاریخ جهانگشای جوینی، تحریر تاریخ و صاف، ظفرنامه حمدالله مستوفی، سیرت جلال‌الدین منکبرنی، طبقات ناصری، ذیل جامع‌التواریخ رشیدی، تاریخ اولجایتو، مطلع سعدین و مجمع بحرین، مجمع‌الانساب، تاریخ آل چوپان، تاریخ آل جلایر و تاریخ مغول تطبیق داده شد که در حل بسیاری از ابهامات تاریخی متن و به‌خصوص فهم ضبط درست اعلام راهگشا بود. نام بسیاری از اشخاص و اماکن که در نسخه به اشتباه کتابت یا به شکلی متفاوت از دیگر تاریخ‌ها ضبط شده بود و با جستجو در فهرست‌های اعلام یافت نشد، تنها از طریق همین مقایسه تاریخی پیدا شد.

همچنین برای بررسی ویژگی‌های زبانی، ادبی و تاریخی اثر، بارها و بارها ابیات شهنامه خوانده و با آثار حماسی و تاریخی مقایسه شد. علاوه بر این برای کمک به فهم بهتر مسائل تاریخی و سیر داستانی اثر، خلاصه‌ای از رویدادها و حوادث شهنامه فراهم گردید.

در مقدمه کتاب - که کارگردآوری اطلاعات و نگارش آن توسط خانم مهشید گوهری انجام شده است - علاوه بر معرفی نسخه و منظومه شهنامه و شاعر آن، برخی از ویژگی‌های زبانی، ادبی و هنری مهم و برجسته اثر نیز ذکر شده است. همچنین برای نشان دادن قدرت شاعری احمد تبریزی و میزان الگوپذیری او از دیگر آثار حماسی، شهنامه و شاهنامه فردوسی از نظر ویژگی‌های زبانی،

تصویر آفرینی‌ها و درونمایه‌های مشترک با یکدیگر مقایسه و چگونگی به کار گرفتن شخصیت‌های شاهنامه در شهنشاه‌نامه بررسی شده‌است. سپس پاره‌ای از خصائص تاریخی اثر و اهمیت آن از این جنبه مطرح گردیده‌است. در پایان رسم الخط نسخه و شیوه تصحیح متن ارائه شده‌است تا راهنمای خوانندگان در خوانش بهتر متن و استفاده دقیق‌تر از پاورقی‌ها و تعلیقات باشد.

در بخش تعلیقات کتاب، برخی از ابیات مبهم و نکات تاریخی مهم شرح داده شده و ابیاتی که شاعر از دیگران در اثرش تضمین کرده، تا حد ممکن مشخص شده‌است. یکی از مهم‌ترین مواردی که در تعلیقات مطرح شده، توضیح تفاوت ضبط اسامی اعلام اشخاص و اماکن در متون تاریخی مختلف است که خواننده را در شناخت صورت صحیح نام‌ها یاری می‌نماید. در پایان کتاب فهرست دقیقی از ابیات تضمینی، اعلام اشخاص، اماکن جغرافیایی، قبایل و خاندان‌ها و برخی از موارد خاص ارائه شده‌است.

در پایان وظیفه خود می‌دانیم که از استادان و بزرگوارانی که ما را در تصحیح و فراهم آوردن این اثر یاری رساندند، تقدیر و سپاسگزاری نماییم:

نخست استاد ارجمند، آقای دکتر جواد عباسی که مشوق و محرک ما در کار تصحیح اثر بودند و از راهنمایی‌ها و حمایت‌های بی دریغ خود، به ویژه درباره نکات و مسائل تاریخی اثر، ما را بهره‌مند می‌ساختند. همچنین استاد گرانقدر، آقای دکتر محمود فتوحی رودمعجنی که همواره با راهنمایی‌های ارزنده خود در بهتر شدن کار ما را یاری می‌رساندند و پیشنهادات ارزشمند و مؤثری در فرآیند کار تصحیح ارائه می‌نمودند؛ آقای دکتر سلمان ساکت که با وجود مشغله‌های بسیار، بی دریغ و با حوصله بسیار بارها جلساتی را برای پاسخگویی به پرسش‌های مربوط به مسائل و نکات تصحیح اختصاص دادند و سخنان و راهنمایی‌های ایشان مایه دلگرمی برای ادامه کار بود. همچنین آقای دکتر محمدتقی ایمانپور که همت ایشان در تهیه نسخه، سرآغاز کار تصحیح شهنشاه‌نامه گردید.

قدردان زحمات، آموزه‌ها و راهنمایی‌های استاد بزرگوار، آقای دکتر محمدجعفر یاحقی نیز هستیم. از آقای دکتر محمدجواد مهدوی و خانم رؤیا یداللهی نیز

سپاسگزاریم که بارها صمیمانه و باگشاده‌رویی پاسخگوی پرسش‌های نگارشی و ویرایشی ما بودند. از آقای امیر منصوری که کار ویراستاری کتاب را برعهده داشتند، کمال امتنان را داریم. همچنین از خانم راضیه حریریان که در استنساخ اولیه نسخه و آقای علی نصیری اقدام که در ویرایش متن کتاب و تهیه فهرست اعلام ما را یاری رساندند، ممنون و سپاسگزاریم.

مهشید گوهری کاخکی

جواد راشکی علی‌آباد

آذر ۱۳۹۶